

Zrozumieć ucznia z Zespołem Aspergera

„Nie jestem czarny ani biały, nie jestem obcokrajowcem... Po prostu mam inny umysł, inny mózg, to wszystko....”.

Cyt. Z filmu „Billy the Kid” (2007)

W ostatnich latach ilość zdiagnozowanych wysokofunkcjonujących uczniów z autyzmem i zespołem Aspergera bardzo wzrosła. Pochodzą z różnych środowisk społecznych, kulturowych i narodowościowych. Wielu z nich przejawia wybitne talenty w naukach ścisłych, takich jak: matematyka, fizyka, informatyka, inni w artystycznych, takich jak: muzyka, plastyka. Każda z tych osób bardzo różni się między sobą. Jednak łączy ten sam rodzaj deficytów: trudności w kontaktach społecznych, pochłaniające zainteresowania, którym potrafią podporządkować całe swoje życie oraz powtarzanie tych samych zachowań. Trzeba wiedzieć jednak, że są wysokofunkcjonujące osoby autystyczne lub z zespołem Aspergera, które nie mają żadnych szczególnych zainteresowań.

Z powodu swoich pasji oraz osobliwego sposobu bycia, osoby z zespołem Aspergera często uchodzą za ekscentryków i trudno im znaleźć osobę, która ich zrozumie i zaakceptuje. Najczęściej cierpią z powodu odrzucenia, więc popadają w depresję i nie wykorzystują potencjału intelektualnego, który w nich drzemie. Jeśli trafią na ludzi rozumiejących i wspierających istotę ich neurologicznej odmienności – rozwijają się, niektórzy z nich nawet do postaci światowej sławy tj. Albert Einstein, Isaac Newton, Wolfgang A. Mozart, Andy Worhol, Bill Gates, Mark Zuckerberg, Lewis Carrol, Hans Ch. Andersen, Leo Messi.

Uczeń dotknięty tym syndromem zwykle pragnie uczestniczyć w życiu społecznym, rodzinnym czy klasowym, ale nie potrafi tego zrobić, trudno mu zrozumieć stany emocjonalne, intencje i myśli drugiego człowieka, między innymi dlatego, że ma problem z prawidłowym rozpoznawaniem mimiki i gestów innych osób.

Ważną informacją dla nauczyciela jest fakt, że osoby z tym zaburzeniem, funkcjonują w różnorodnych stanach aktywności umysłu. Ze względu na wysoki iloraz inteligencji, te stany ulegają dużym wahaniom. W przeciwieństwie do osób neurotypowych, osoby takie nie są w stanie przełączyć się natychmiast z fazy nieaktywnej na aktywną, potrzebują czynnika pobudzającego umysł. Pozostawanie w fazie nieaktywnej sprawia, że osoba z ZA nie jest gotowa na przetwarzanie nagłego potoku informacji dźwiękowych, wizualnych oraz emocjonalnych.

Wtedy dzieje się dokładnie to samo, co w przypadku starego komputera, na którym uruchomimy wymagającą aplikację: zawieszenie częściowe, powolne działanie, powolne myślenie.

Czynnikami pobudzającymi są: nagłe dotlenienie (głęboki wdech, zamknięcie oczu, oczekiwanie kilkanaście sekund). Czynniki wyłączającymi z fazy aktywnej są: stan

niepewności, brak poczucia bezpieczeństwa, frustracja ze strony innych osób, nagłe wyciszenie (przerwa w napływie bodźców podtrzymującymi wysoką aktywność). Czynnikiem utrzymującym wysoką aktywność są: stały dopływ adrenaliny, koncentracja na wykonywanym zadaniu. Osoba z Zespołem Aspergera pozostająca w fazie aktywnej niczym nie różni się od osoby neurotypowej (przy podobnym ilorazie inteligencji), jest towarzyska, otwarta, wygadana, kreatywna, łatwo nawiązuje kontakty.

Ten inny sposób funkcjonowania wywołuje wielkie nieporozumienia oraz falę niezrozumienia w społeczeństwie, które uważa ich za kompletnie niestabilnych emocjonalnie i nieprzewidywalnych. To z kolei sprawia że osoby takie nie mogą znaleźć stałej pracy, gdyż nie mogą samoczynnie dostosować się do zmian okoliczności, tak szybko jak wymaga tego sytuacja.

Osoby te świetnie dają sobie radę tam, gdzie sytuacja otaczająca jest stała i nie ma ryzyka przejścia do fazy nieaktywnej, nie występują czynniki, które mogą wyłączyć taką osobę z działania.

Jak pomóc uczniowi?

„Doszłam do przerażającego wniosku, że jestem decydującym elementem w klasie... Jako nauczyciel, posiadam ogromną władzę, która życie uczniów może uczynić radosnym, bądź żalonym... We wszystkich sytuacjach, to moja odpowiedź decyduje, czy kryzys zostanie zażegnany i czy uczeń zostanie zhumanizowany czy może zdehumanizowany.” Haim Ginott

1. Osoby z Zespołem Aspergera niezależnie od wieku i poziomu inteligencji, mają problemy organizacyjne. Dlatego bardzo dobry uczeń, odznaczający się fotograficzną pamięcią, może np. nie być w stanie pamiętać o przyniesieniu ołówka lub na kiedy ma być przygotowany referat. W takich przypadkach pomoc powinna być udzielana w jak najłatwiejszy sposób. Wystarczy np. przykleić obrazek ołówka do okładki zeszytu czy też podać dokładny spis, co powinno być zrobione w domu i na kiedy. Należy zawsze chwalić ucznia, jeżeli sam będzie pamiętał o czymś, czego raz już kiedyś zapomniał.

2. Dzieci z ZA mają często problem z myśleniem abstrakcyjnym i pojęciowym. Część z nich może z czasem przyswoić sobie tę umiejętność, część – nigdy jej nie przyswoi. Dlatego nauczyciel, który musi posłużyć się zwrotem abstrakcyjnym, powinien pomóc uczniowi w zrozumieniu, używając wskazówek - rysunków, opisów. Należy też unikać pytań wymagających opisowych odpowiedzi, trzeba być tak precyzyjnym w wypowiedziach, jak to tylko możliwe. Nie używać ogólnikowych zwrotów typu: „Dlaczego to zrobiłeś”? Ale raczej konkretnie nazwać zachowanie, które nam się nie spodobało „Nie podobało mi się, że rzuciłeś klockiem w kolegę”.

3. Narastanie problemów z zachowaniem może wskazywać na narastanie stresu u dziecka. Wówczas często jedynym sposobem na zniesienie stresu jest fizyczne opuszczenie miejsca lub sytuacji wywołującej stres. Dobrym pomysłem jest ustalenie „bezpiecznego miejsca”, „bezpiecznej osoby”, gdzie taki uczeń może pójść, gdy sytuacja go przerasta np. pedagog szkolny, psycholog, biblioteka szkolna.

4. Uczniowie z Zespołem Aspergera są egocentrykami, mają też kłopoty z odczytywaniem reakcji innych, dlatego warto pamiętać, że nie należy odbierać złego zachowania ucznia jako osobistą porażkę. Osoby z ZA nie są manipulantami, którzy z rozmysłem próbują uczynić życie bardziej skomplikowanym. Ich złe zachowanie jest najczęściej wynikiem wysiłku włożonego w wykonanie różnych zadań, które wywoływały np. strach, zakłopotanie.

5. Dzieci z ZA w większości interpretują mowę w sposób dosłowny. Dlatego do czasu bliższego poznania możliwości ucznia w tym zakresie należy unikać idiomów, żartów opartych na podwójnym znaczeniu, pseudonimów, sarkazmu.

6. Interpretowanie mimiki i języka ciała może sprawiać wielkie kłopoty lub nawet być niemożliwe.

7. Gdy uczeń ma kłopot ze zrozumieniem zagadnienia, warto podzielić je na mniejsze części lub zmienić technikę uczenia na wizualną, dotykową itp., nie karać za brak pracy na lekcji wynikający z „zawieszenia”.

8. Należy zdecydowanie unikać potoku mowy, nadmiernego omawiania na korzyść krótkich zdań, gdyż dziecko z ZA może mieć problem z „wyłapaniem” najważniejszych informacji.

9. Aby uzyskać postęp w rozwoju, niezbędne jest stosowanie takich samych zasad dotyczących wymagań, pochwał i traktowania dziecka zarówno w domu, jak i w szkole. Dlatego niezbędna jest ścisła współpraca z rodzicami.

10. Dzieci z Zespołem Aspergera mają różne kłopoty z komunikacją interpersonalną, dlatego nie zawsze prześlą ważne informacje rodzicom. Przekazanie przez dziecko notatki też może zawieść - uczeń może zgubić kartkę w drodze do domu lub zapomnieć ją przekazać. Dlatego nauczyciel powinien dzwonić do rodziców, aż przekona się, że dziecko nauczyło się przekazywać dokładnie informacje pochodzące od nauczyciela.

11. Jeżeli zajęcia w klasie wymagają dobrania się w pary, warto wybrać taką metodę wyboru, by uczeń z ZA nie został sam. Może on bardzo dużo skorzystać z pracy z partnerem.

12. Zanim nie uda się ustalić zakresu możliwości dziecka, nauczyciel nie powinien niczego przyjmować za pewnik. Uczeń z ZA może być „geniuszem” matematycznym, a równocześnie nie wiedzieć, ile powinien dostać reszty w sklepie w czasie prostych zakupów. Może też mieć niesamowitą pamięć - zakodować numery telefonów wielu osób, a nie być w stanie zapamiętać, co trzeba przynieść do szkoły. Nierównomierny rozwój jest jedną z oznak zespołu Aspergera.

13. Dzieci i nastolatki z ZA potrzebują nauczycieli, którzy pomogą im rozwinąć ich talent, zachęcić do pogłębiania wiedzy w kierunkach, w których przejawiają szczególne predyspozycje i zdolności. Rosną wtedy ich szanse na samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie w życiu dorosłym [źródło: „Porady dotyczące uczenia osób z wysokofunkcjonującą formą autyzmu” Susan Moreno i Carol O'Neal].

Nauczycielu!

- Nie wymagaj od ucznia z ZA, że będzie nadmiernie empatyczny w stosunku do Ciebie czy swoich kolegów i koleżanek z klasy. Jeżeli jednak zauważysz u niego zachowania prospołeczne, zawsze je nazwij i pochwal go – w ten sposób pomożesz mu zrozumieć, czego inni oczekują od niego, jakie zachowania są społecznie pożądane. Po każdym konflikcie, który wybuchł pomiędzy dzieckiem z ZA a innym uczniem, staraj się tłumaczyć, co czuje on sam, obrażony kolega i co ty czujesz w tej sytuacji. Zawsze sprawdzaj, czy uczeń zrozumiał Ciebie i Twój wywód.
- Otocz ucznia cierpiącego na ten zespół fachową, aczkolwiek dyskretną opieką. Pamiętaj, że może się on stać łatwym obiektem zaczepek, prowokacji czy nawet chuligańskich wybryków ze strony rówieśników, gdy ten obrazi ich lub użyje przypadkiem niecenzuralnego słowa. Uczeń taki nie zawsze bowiem zdaje sobie sprawę z tego, co mówi, w jaki sposób i do kogo.
- Pracuj nad poprawą u niego zachowań nieakceptowanych przez otoczenie. Zawsze przy tym wspieraj go oraz miej dużo cierpliwości i zrozumienia.
- Jeżeli planujesz pracę w grupie czy parach, to bądź czujny; staraj się, aby uczeń z ZA zawsze miał, z kim wykonywać dane zadania. W przeciwnym razie będzie się pogłębiać jego izolacja w środowisku klasowym i szkolnym, a to z kolei będzie niekorzystnie wpływać na jego rozwój. Oprócz tego zawsze pamiętaj o asymilacji takiego dziecka ze środowiskiem w każdej sytuacji: na lekcji, w trakcie przerwy, przebierania się w szatni, w bibliotece, na stołówce czy w czasie wycieczki klasowej. Budowanie i podtrzymywanie kontaktów społecznych jest najważniejsze i zarazem najtrudniejsze dla dziecka ze zdiagnozowanym ZA.
- Jeżeli zauważysz u niego nagromadzony lęk czy opór związany z kontaktami społecznymi lub czymś innym, to absolutnie nie bagatelizuj tego. Pamiętaj, że fobia nie jest cechą osób z ZA, ale współwystępującym problemem, który może skomplikować i tak już trudne życie twojego ucznia.
- Staraj się zachowywać cierpliwość i w miarę możliwości wyrozumiałość, gdy uczeń wpada w złość lub agresję. Staraj się usuwać z jego pola widzenia bodźce wywołujące taki stan. Po opanowaniu sytuacji zawsze próbuj wytłumaczyć, co spowodowało złość. Ucz go alternatywnych sposobów rozładowywania złości i agresji. Pamiętaj, że pozytywne wzmocnienia zawsze pomagają!
- Czynnie współpracuj z rodzicami ucznia, bo to oni są zazwyczaj największą skarbnicą wiedzy na temat swojego dziecka i na pewno podpowiedzą, jak oni postępuj w sytuacji, z którą ty sobie nie radzisz. Pamiętaj, że działania wychowawcze podejmowane w szkole i w domu powinny być spójne i konsekwentne.

Jak możesz pomóc swojemu uczniowi w zakresie kompetencji społecznych?

- Wprowadź szeroko rozumianą terapię kontaktu-stymulowanie jego rozwoju społecznego poprzez przebywanie w grupie rówieśniczej i obserwowanie prawidłowych wzorców zachowań.
- Wprowadź również trening komunikacji społecznej, zarówno bezpośredniej, czyli naukę komunikowania się z rówieśnikiem, jak i pośredniej, tj. za pomocą listu, telefonu czy Internetu. Możesz te zajęcia prowadzić w ramach godziny wychowawczej. Ucz dziecko z ZA między innymi zachowań właściwych i pożądanych dla danej sytuacji społecznej, czyli na przykład tego, jak zachować się w teatrze, kinie, muzeum, u lekarza, w kościele, w sklepie.

- Rozwijaj umiejętność rozumienia innych ludzi, siebie i sytuacji społecznych oraz norm i wzorów interpersonalnych i kulturowych. Wprowadź pewnego rodzaju rewalidację w zakresie inteligencji emocjonalnej, empatii, dopasowywania się emocjonalnego do innych.
- Poproś o pomoc pedagoga szkolnego lub psychologa, który mógłby poprowadzić z grupką dzieci tak zwany trening umiejętności społecznych, który związany jest z coraz bardziej samodzielnym funkcjonowaniem w pozadomowych sytuacjach społecznych: w szkole, na ulicy, w sklepie, u lekarza, na poczcie i we wszystkich innych miejscach użytku publicznego. Jest to forma pomocy zalecana dla nieco starszych dzieci ze zdiagnozowanym ZA. Cele takiego treningu to: poszerzenie wiedzy o umiejętnościach społecznych, nabycie umiejętności behawioralnych oraz jakościowa zmiana doświadczenia – redukcja napięcia i lepsza samoocena w sytuacjach społecznych. W programie takiego treningu na ogół proponuje się wyrobienie podstawowych umiejętności, czyli: zawierania znajomości, słuchania, pytania, odmawiania, inicjowania rozmowy, dyskusowania, reagowania na krytykę i jej wypowiadania, radzenia sobie z uczuciami i ich wyrażania, np. gniew i rozczarowania, jak również mówienia komplementów. Każda umiejętność ćwiczona jest kilka razy. Ostatnie zajęcia przeznaczone są z kolei na przeniesienie wyuczonej aktywności na sytuację zewnętrzną, tak żeby uczeń mógł zmierzyć się z rzeczywistością.

Nauczycielu, sam wiesz najlepiej, jak trudnym i zarazem ważnym elementem prawidłowego funkcjonowania każdego młodego człowieka jest nabycie i podtrzymywanie prawidłowych interakcji z innymi. Dziecko z ZA ma tę funkcję upośledzoną, co czyni z niego kosmitę z innej planety. Pomóż mu w tej dziedzinie, a przekonasz się, jak bardzo pomogłeś człowiekowi, który nagle zacznie lepiej o sobie myśleć, nabierze chęci do życia w społeczeństwie oraz poznawania świata.[źródło: Uczeń z zespołem Aspergera : praktyczne wskazówki dla nauczyciela / Joanna Świącicka. - Kraków : Impuls, 2012].

Bibliografia:

Literatura:

Świry, dziwadła i Zespół Aspergera : przewodnik użytkownika dojrzewania / Luke Jackson ; przedm. Tony Attwood ; [tł. Ewa Niezgoda]. - Warszawa : Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna : Fundacją Synapsis, 2005

Uczeń z zespołem Aspergera : praktyczne wskazówki dla nauczyciela / Joanna Świącicka. - Kraków : Impuls, 2012

Urodziłem się pewnego błękitnego dnia : pamiętniki nadzwyczajnego umysłu z zespołem Aspergera / Daniel Tammet ; przeł. Małgorzata Mysiorska. - Wołowiec : Wydawnictwo Czarne, 2010

Zaburzenia Sensorycznej Integracji u dziecka z zespołem Aspergera / Grzegorz Borkowski. - Warszawa : Warszawska Firma Wydawnicza, 2013

Zespół Aspergera : co nauczyciel wiedzieć powinien / Matt Winter ; [tł. Ewa Niezgoda]. - Warszawa : Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, 2006

Zespół Aspergera : inny mózg, inny umysł / Agnieszka Rynkiewicz. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2009

Artykuł: „Porady dotyczące uczenia osób z wysokofunkcjonującą formą autyzmu” *Susan Moreno i Carol O'Neal*

Źródło internetowe: www.niegrzecznedzieci.org

Opracowała: Ewa Warowna